

IN COOLIA VAN TOEN *MYCENA PURA* EN VERWANTEN - 40 JAAR LATER

C. Bas, Rijksherbarium/Hortus botanicus, Postbus 9514, 2300 RA Leiden

Bas, C. 1998. *Mycena pura* and its relatives - 40 years later. *Coolia* 41(2): 88-89.

Mycena pura, as compared with the toxic *M. rosea*, characterized by its conical pileus and with the dark-coloured *M. diosma*, has a sweet and raphanoid smell.

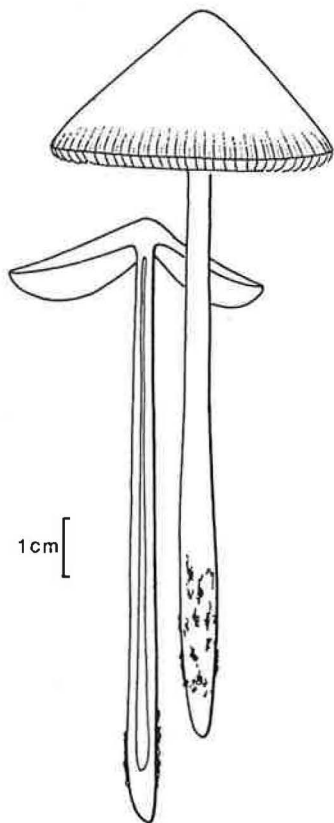
De redactie van *Coolia* herinnerde mij eraan dat ik 40 jaar geleden (help!) een artikeltje voor *Coolia* schreef over de variabiliteit van het Gewone elfenschermpje (*Mycena pura*) en vroeg mij dat nog eens over te doen.

Ondertussen behoort, dankzij het voortreffelijke werk van Dr. Maas Geesteranus (1992) het geslacht *Mycena* tot de best bekende plaatjeszwammengeslachten van Europa, hetgeen ook zijn neerslag vond in onze onvolprezen 'Gele bijbel' (Arnolds & al., 1995).

In 1958 noemde ik de verschillende kleurvarianten van *M. pura* variëteiten; het zijn nu vormen (formae) geworden: forma *pura* met roze hoed en witte tot roze steel, f. *alba* met een geheel wit vruchtlichaam, de spectaculaire f. *lutea* met gele hoed en violette steel, en nog zo'n stelletje - die ook vandaag nog in de gele bijbel te vinden zijn. Maar wat ik toen var. *rosea* noemde (maar nog nooit was tegengekomen), is inmiddels gebleken wel degelijk te verschillen van de eveneens roze f. *pura*.

Op 29 oktober 1987 doken Else Vellinga en ik, na een bezoek aan Castricum, nog even wat bosjes aan de binnenduinrand in en liepen daar prompt tegen een prachtige collectie van de ware *M. rosea* aan. Grote, eerst kegelvormige, later uitgespreide hoeden met een conische umbo, tot 6 cm in diameter (veel groter dan ik ooit voor *M. pura* zag) en tot 14 cm lange stelen maakten dat we in eerste instantie zelfs niet aan *M. pura* dachten. Nu is wel gebleken dat er ook kleine exemplaren van *M. rosea* voorkomen en dat de kegelvormige hoed het voornaamste veldkenmerk is; op zichzelf niet zo'n sterk argument om er een soort van te maken.

Later is echter gebleken (Kubička & Veselsky,

Mycena rosea
29/10/1987 Castricum

1978) dat *M. rosea* zich ook van *M. pura* onderscheidt door zijn giftigheid. Vandaar de naam Heksenschermpje. De soort bevat vrij veel muscarine en heeft elders al een aantal vergiftigingen op zijn geweten. Het verschil in uiterlijk van *M. pura* f. *pura* en *M. rosea* wordt mooi gedemonstreerd in Breitenbach & Kränzlin, deel 3 (1991, respectievelijk pl. 358 en pl. 361).

In 1982 verdichtte zich de plot doordat Krieglsteiner & Schwöbel uit Duitsland een zeer donkere *M. pura*-achtige paddestoel als een nieuwe soort, *M. diosma*, beschreven. De Latijnse naam slaat op de twee geuren van deze soort, namelijk spontaan met een zoetige fruitachtige geur met een cederhout component (sigarenkistjes!), maar bij doorsnijden met een raphanoïde (knolletjes of radijsachtige) geur. *M. pura* heeft alleen de laatste geur, zowel direkt als bij doorsnijden.

Roeland Sullock Enzlin (1995) schreef over de eerste vondst in Nederland van deze soort met somber violette hoed, steel en lamellen. De naam Donker elfenschermpje is zeer goed gekozen. Goede kleurenfoto's van *M. diosma* staan in Breitenbach & Kränzlin, deel 3 (1991, pl. 328) en in het Zeitschrift für Mykologie (48: 32, 1982).

Gezien de enorme variatie in kleur van het Gewone elfenschermpje, lijkt het mij wel heel belangrijk dat bij vondsten van donker gekleurde elfenschermpjes bijzonder goed op de karakteristieke geur van *M. diosma* gelet wordt. De microscoop helpt hier niet. Gedroogd materiaal zonder notities over de geur kan achteraf niet met zekerheid gedetermineerd worden.

Literatuur

- Arnolds, E., Kuyper, Th.W., Noordeloos, M.E. (red.). 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.
- Bas, C. 1958. Variaties op bekende thema's. I. Het Elfenschermpje: *Mycena pura* (Pers. ex Fr.) Quél. *Coolia* 5: 8.
- Breitenbach, J., Kränzlin, F. 1991. Pilze der Schweiz Band 3. Röhrlinge und Blätterpilze 1. Teil. Verlag Mykologia, Luzern.
- Krieglsteiner, G.J., Schwöbel, H. 1982. *Mycena diosma* spec. nov. und der *Mycena-pura*-Formenkreis in Mitteleuropa. *Zeitschrift für Mykologie* 48: 25-34.
- Kubička, R., Veselsky, J. 1978. *Mycena rosea* (Bull.) ex Sacc. et Dalla Costa ist giftig. *Česká mykologie* 32: 167-168.
- Maas Geesteranus, R.A. 1992. *Mycenas of the Northern Hemisphere*. I. Studies in *Mycenas* and other papers. II. Conspectus of the *Mycenas* of the Northern Hemisphere. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen Verhandelingen, Afd. Natuurkunde. Tweede Reeks, Deel 90. Amsterdam.
- Sullock Enzlin, R. 1995. Pas op donkere elfenschermpjes! *Coolia* 38: 68-70.